

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในยุคที่เทคโนโลยีสารสนเทศ (information technology) ได้รับการพัฒนาทำให้โลกก้าวเข้าสู่ยุคสมัยแห่งโลกาภิวัตน์ (globalization) หรือโลกไร้พรมแดน ซึ่งความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ ก่อให้เกิดการพัฒนาด้านการจัดระบบและเผยแพร่แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของมนุษย์ ความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งของการพัฒนาในทุกวงการและทุกวิชาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีอิทธิพลต่อวงการศึกษาอย่างเลี่ยงไม่ได้ โดยส่งผลกระทบต่อการศึกษาในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับอุดมศึกษา

ปัจจุบันระบบสารสนเทศและอินเทอร์เน็ตเป็นสิ่งที่กำลังเข้ามามีบทบาทเป็นอย่างมาก ในด้านการเรียนการสอนและการศึกษาค้นคว้าวิจัยในสถานศึกษา โดยระบบสารสนเทศและอินเทอร์เน็ตทำให้การติดต่อสื่อสารทำได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพสูง ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถค้นหาข้อมูลและความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ทั่วโลกได้อย่างรวดเร็วและทันเหตุการณ์ เทคโนโลยีสารสนเทศที่นำมาใช้สำหรับการเรียนการสอนเป็นเทคโนโลยีที่ทันสมัย เช่น วิดีโอ โปรเจคเตอร์ วิดีโอเทเลคอนเฟอเรนซ์ ระบบวิดีโอออนดีมานด์ ไฮเปอร์เท็กซ์ คอมพิวเตอร์ และระบบอินเทอร์เน็ต เป็นต้น (ธวัชชัย อติเทพสถิต, 2545, หน้า 18)

สถาบันราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีวัตถุประสงค์ในการให้การศึกษาวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง ทำการค้นคว้าและวิจัย ทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ผลิตครูและส่งเสริมวิทยฐานะครู ปรับปรุง ถ่ายทอด และพัฒนาเทคโนโลยี ให้บริการทางวิชาการแก่สังคม สถาบันราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นของไทย โดยคำนึงถึงความต้องการของท้องถิ่นในพื้นที่รับผิดชอบเป็นสำคัญ เป็นเอกลักษณ์ของสถาบันที่แตกต่างจากสถาบันอุดมศึกษาโดยทั่วไป เปิดโอกาสให้ประชาชนในภูมิภาคได้ศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาท้องถิ่นของตนเป็นการประหยัดรายจ่ายและเป็นกำลังใจในการพัฒนาท้องถิ่นของตนให้ดีขึ้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ถ้าสถาบันราชภัฏมีความพร้อม มีความคล่องตัวในการปฏิบัติการกิจ ก็จะสามารถเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง

หลักสูตรสถาบันราชภัฏ ยึดหลักมาตรฐานวิชาการและวิชาชีพระดับอุดมศึกษา มุ่งผลิตกำลังคนที่สนองความต้องการของท้องถิ่น และสอดคล้องกับแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีความยืดหยุ่น สามารถปรับตัวตามสภาพการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ความก้าวหน้าของวิทยาการ เปิดโอกาสให้มีการเลือกเรียนได้อย่างกว้างขวาง หลักสูตรระดับปริญญามุ่งเน้นการปฏิบัติควบคู่ทฤษฎีและยึดหลักความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา และชุมชนในวิชาชีพทั้งในด้านเทคนิควิธี การจัดการงานอาชีพ และด้านคุณธรรม (สภาสถาบันราชภัฏ, 2545)

ในสถาบันราชภัฏ การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์เริ่มต้นเมื่อ พ.ศ.2510 โดยเปิดสอนที่วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา หลักสูตร 1 ปี ระดับประกาศนียบัตรวิชาบรรณารักษศาสตร์ และได้เปิดสอนวิชาเอกบรรณารักษศาสตร์เมื่อ พ.ศ.2515 เพื่อสนองความต้องการครูบรรณารักษ์ของหน่วยงานต่าง ๆ ต่อมากรมการฝึกหัดครูจึงได้พัฒนาโปรแกรมวิชาบรรณารักษศาสตร์ระดับปริญญาตรีในสาขาศิลปศาสตรบัณฑิตเพิ่มขึ้นจากสาขาศรีศาสตรบัณฑิต โดยมุ่งผลิตบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดเฉพาะ ห้องสมุดประชาชน และผู้ช่วยบรรณารักษ์ในห้องสมุดมหาวิทยาลัย (สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 2514, หน้า 49 อ้างถึงใน เอกลักษณ์ สว่างดวงพัตรรา, 2545, หน้า 13-14)

การเรียนการสอนสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศเนื่องจากต้องผลิตบัณฑิตให้แก่หน่วยงานบริการสารนิเทศ ซึ่งมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการปฏิบัติงานทั้งทางด้านงานเทคนิค และงานบริการ จึงต้องปรับปรุงหลักสูตร และวิธีการเรียนการสอนเพื่อผลิตบัณฑิตให้สนองตอบความต้องการของตลาดงาน ซึ่งจุดประสงค์หลักของสาขาวิชาคือเพื่อผลิตบรรณารักษ์ และนักเอกสารสนเทศให้มีศักยภาพตามที่ชุมชนต้องการเพื่อพัฒนาท้องถิ่น และสังคม

โดยสภาพปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต หน่วยงานและสถาบัน ต่าง ๆ เช่น สถาบันการศึกษา สถาบันสารนิเทศ โรงพยาบาล ธนาคาร ตลอดจนหน่วยงานเอกชนต่าง ๆ ได้สนับสนุนให้มีการจัดตั้งห้องสมุดหรือศูนย์ข้อมูลมากขึ้น เพื่อส่งเสริมให้บุคลากรในหน่วยงานได้มีการศึกษาค้นคว้าและวิจัยอย่างกว้างขวาง แต่การจัดและดำเนินงานห้องสมุดระดับต่าง ๆ ส่วนใหญ่ยังขาดบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญทางด้านบรรณารักษศาสตร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ การดำเนินงานห้องสมุดหรือศูนย์สารนิเทศจึงยังขาดประสิทธิภาพ ซึ่งปัจจุบันนี้เทคโนโลยีสารสนเทศทำให้

การจัดการและบริการของห้องสมุดหรือศูนย์สารนิเทศสามารถทำได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว นอกจากสื่อสิ่งพิมพ์แล้ว ยังมีสื่ออื่น ๆ เช่น สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และข้อมูลจากระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ซึ่งได้มีบทบาทในการเสริมการให้บริการ การให้ข้อมูลแก่ผู้ใช้บริการมากขึ้น

ในยุคปัจจุบัน ข้อมูลข่าวสารจากแหล่งข้อมูลต่างก็มีปริมาณเพิ่มขึ้นอย่างมากมายหลากหลายรูปแบบ ดังนั้นบรรณารักษ์หรือนักสารนิเทศจึงต้องรอบรู้เรื่องสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในรูปแบบต่าง ๆ และมีทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์ได้อย่างคล่องแคล่ว ต้องมีความรู้เกี่ยวกับซอฟต์แวร์ที่นำมาใช้กับงานห้องสมุด และ ต้องมีความสามารถในการสืบค้นข้อมูลประเภทต่าง ๆ อีกด้วย

ปัจจัยหนึ่งในการผลิตบรรณารักษ์หรือนักสารนิเทศที่มีความรอบรู้ด้านการจัดการสารนิเทศและเทคโนโลยีสารสนเทศนั้นจะต้องได้รับการศึกษาจากหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอนที่เน้นทางด้านบรรณารักษศาสตร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ อาจกล่าวได้ว่าเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการเรียนการสอนในโปรแกรมบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ให้ได้บัณฑิตที่มีคุณภาพออกสู่ตลาดงาน

ผู้วิจัยมีความสนใจสำรวจถึงสภาพปัจจุบันของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียนการสอนหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ของสถาบันราชภัฏ งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาถึงสภาพปัจจุบันของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในกิจกรรมการเรียนการสอนรายวิชาในหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ของสถาบันราชภัฏระดับปริญญาตรีในประเทศไทย ทั้ง 36 แห่ง ในปีการศึกษา 2546 ด้านต่าง ๆ ดังนี้คือ 1) การจัดทำสื่อการสอนของอาจารย์ผู้สอน เช่น การใช้โปรแกรมนำเสนอเนื้อหาวิชา (power point), การใช้โปรแกรมจัดสร้างและจัดเก็บเอกสาร (office), การสร้างโฮมเพจเพื่อเผยแพร่ข้อมูลหรือรายละเอียดของวิชาเรียน (e-learning), การใช้สื่อมัลติมีเดีย เช่น ซีดีรอม (CD-ROM), หรือ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) เป็นต้น 2) การมอบหมายให้นักศึกษาสืบค้นสารสนเทศจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ เช่น ฐานข้อมูลออนไลน์ (online database), ฐานข้อมูลซีดีรอม (CD-ROM database), เว็บเพจ (web page), คอมพิวเตอร์ช่วยสอน รวมถึงการฝึกปฏิบัติการด้านการใช้คอมพิวเตอร์ของนักศึกษาในการเรียนรายวิชาต่าง ๆ 3) การติดต่อสื่อสารระหว่างผู้อาจารย์ผู้สอนกับนักศึกษาด้วยจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (e-mail), ห้องสนทนาทางอินเทอร์เน็ต (chat room), กระดานข่าว (web board), การประชุมทางไกล (e-conference) เป็นต้น อีกทั้งยังศึกษาถึงปัญหาของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียนการสอนในด้านต่าง ๆ ซึ่งงานวิจัยนี้จะเป็นข้อมูลเพื่อการพัฒนา ปรับปรุงหลักสูตร ตลอดจนวิธีการเรียนการสอนให้ทันสมัย และมีความพร้อมเพื่อที่จะผลิตบัณฑิตด้านนี้ออกสู่ตลาดงานอย่างมีคุณภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ

1. เพื่อศึกษาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศประเภทต่าง ๆ ในกิจกรรมการเรียนการสอนของรายวิชาในหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ของสถาบันราชภัฏ
2. เพื่อศึกษาปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในกิจกรรมการเรียนการสอนของรายวิชาในหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ของสถาบันราชภัฏ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทราบถึงการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศประเภทต่าง ๆ ในกิจกรรมการเรียนการสอนของรายวิชาในหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
2. ทราบถึงรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียนการสอน
3. ทราบถึงปัญหาของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียนการสอนของรายวิชาในหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
4. เป็นข้อมูลประกอบในการวางแผนด้านการบริหารและพัฒนาหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ของสถาบันราชภัฏ

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการสำรวจการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศประเภทต่าง ๆ และปัญหาของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในกิจกรรมการเรียนการสอนของรายวิชาในหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ของสถาบันราชภัฏทั้ง 36 แห่งที่เปิดสอนระดับปริญญาตรีในปีการศึกษา 2546 ด้านต่าง ๆ ดังนี้คือ 1) การจัดทำสื่อการสอนของอาจารย์ผู้สอน เช่น การใช้โปรแกรมนำเสนอเนื้อหาวิชา (Power Point), การใช้โปรแกรมจัดสร้างและจัดเก็บเอกสาร (Office), การสร้างโฮมเพจเพื่อเผยแพร่ข้อมูลหรือรายละเอียดของวิชาเรียน (e-learning), การใช้สื่อมัลติมีเดีย เช่น ซีดีรอม (CD-ROM หรือ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน CAI), เป็นต้น 2) การมอบหมายให้นักศึกษาสืบค้นสารสนเทศจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ต่าง ๆ เช่น ฐานข้อมูลออนไลน์

(database online), ฐานข้อมูลซีดีรอม (CD-ROM), เว็บเพจ (web page), คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI), รวมถึงการฝึกปฏิบัติการด้านการใช้คอมพิวเตอร์ของนักศึกษาในการเรียนรายวิชาต่าง ๆ

3) การติดต่อสื่อสารระหว่างอาจารย์ผู้สอนกับนักศึกษาด้วยจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (e-mail), ห้องสนทนาทางอินเทอร์เน็ต (chat room), กระดานข่าว (web board), การประชุมทางไกล (e-conference) เป็นต้น

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรในการวิจัยนี้คือ อาจารย์ประจำและอาจารย์พิเศษ ผู้สอนรายวิชาในหลักสูตร บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ สถาบันราชภัฏจำนวน 36 แห่งที่เปิดสอนในระดับปริญญาตรี จำนวน 176 คน (สุทธิชัย ฉายเพชรกร, 2545)

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรอิสระ (independent variables) คือ รายวิชาในหลักสูตร บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ของสถาบันราชภัฏ จำนวน 76 วิชา

2. ตัวแปรตาม (dependent variables) คือ

2.1 รูปแบบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในกิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตร บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ของสถาบันราชภัฏ

2.2 เทคโนโลยีสารสนเทศที่ใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนรายวิชาในหลักสูตร บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ของสถาบันราชภัฏ

นิยามศัพท์เฉพาะ

สถาบันราชภัฏ หมายถึง สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา เดิมคือ วิทยาลัยครู มีหน้าที่ผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรีถึงปริญญาเอก และศึกษาค้นคว้าวิจัย ทำนุบำรุง ส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรมแห่งชาติ ตลอดจนให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน

หลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ของสถาบันราชภัฏ หมายถึง สาขาวิชาที่มีการเรียนการสอนในระดับปริญญาตรีเพื่อผลิตบัณฑิตซึ่งทำงานเป็นบรรณารักษ์ นักเอกสารสนเทศ ที่มีความรู้ความสามารถทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ เพื่อปฏิบัติงานได้ในหน่วยงาน

ที่ให้บริการสารสนเทศทั้งภาครัฐและเอกชน และอาชีพอิสระที่ต้องอาศัยความรู้ทางด้าน
บรรณารักษศาสตร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ

รายวิชาในหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ หมายถึง วิชาเอก
บังคับของโปรแกรมบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ระดับปริญญาตรี ที่เปิดสอน
ในสถาบันราชภัฏ ทั้ง 36 แห่งในประเทศไทยในปีการศึกษา 2546

อาจารย์ หมายถึง อาจารย์ประจำและอาจารย์พิเศษ ผู้สอนของรายวิชาในหลักสูตร
บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ของสถาบันราชภัฏ ปีการศึกษา 2546 จำนวน 176 คน

เทคโนโลยีสารสนเทศ หมายถึง เทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับข่าวสารข้อมูลและการสื่อสาร
นับตั้งแต่การสร้าง การนำมาวิเคราะห์ หรือประมวลผลการรับและส่งข้อมูล การจัดเก็บและนำไป
ใช้งานใหม่ โดยอาศัยเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และระบบสื่อสารเพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพทั้งทาง
ด้านการผลิต การบริการ การบริหาร และการดำเนินงาน รวมทั้งเพื่อการ ศึกษาและการเรียนรู้
(ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ, 2546, หน้า 92)

การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในกิจกรรมการเรียนการสอนประเภทต่าง ๆ
หมายถึง 1) การจัดทำสื่อการสอนของอาจารย์ผู้สอน เช่น การใช้โปรแกรมนำเสนอเนื้อหาวิชา
(Power Point), การใช้โปรแกรมจัดสร้างและจัดเก็บเอกสาร (Office), การสร้างโฮมเพจเพื่อเผยแพร่
ข้อมูลหรือรายละเอียดของวิชาเรียน (e-learning), การใช้สื่อมัลติมีเดีย เช่น ซีดีรอม (CD-ROM),
หรือ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI), เป็นต้น 2) การมอบหมายให้นักศึกษาสืบค้นสารสนเทศจากสื่อ
อิเล็กทรอนิกส์ ต่าง ๆ เช่น ฐานข้อมูลออนไลน์ (online database), ฐานข้อมูลซีดีรอม (CD-ROM
database), เว็บเพจ (web page), คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) รวมถึงการฝึกปฏิบัติการด้านการใช้
คอมพิวเตอร์ของนักศึกษาในการเรียนรายวิชาต่าง ๆ 3) การติดต่อสื่อสารระหว่างอาจารย์ผู้สอน
กับนักศึกษาด้วยจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (e-mail), ห้องสนทนาทางอินเทอร์เน็ต (chat room),
กระดานข่าว (web board), การประชุมทางไกล (e-conference) เป็นต้น

ปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียนการสอน หมายถึง ข้อขัดข้องต่าง ๆ
ที่เกิดขึ้นในการการเรียนการสอนของรายวิชาในหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ใน
ด้านต่าง ๆ เช่น ความพร้อมของสถานที่ วัสดุ ครุภัณฑ์ อุปกรณ์ ทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ
และระบบเครือข่ายสำหรับการเรียนการสอน ตลอดจนความรู้ความสามารถในการผลิตสื่อ
การเรียนการสอนของอาจารย์ผู้สอน รวมถึงหลักสูตรของสาขาวิชาที่ไม่เน้นเกี่ยวกับการใช้
เทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียนการสอน